

GÖRSEL SANATLARDA ÜSTÜN YETENEKLİ BİREYLER İÇİN FARKLILAŞTIRILMIŞ GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ

Fatih KARİP¹

Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü fkarip(@)agri.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8957-1568

Karip, Fatih. "Görsel Sanatlarda Üstün Yetenekli Bireyler İçin Farklılaştırılmış Görsel Sanatlar Öğretimi". sed, 8/2 (2020 Güz): s. 83-92. doi: 10.7816/sed-08-02-02

ÖZ

Bu çalışma Görsel Sanatlar alanında üstün yetenekli bireylerin tanınmasını ve bu bireylere sunulan farklılaştırılmış görsel sanatlar öğretimini ele almaktadır. Üstün yetenekli bireyler doğaları gereği normal potansiyele sahip bireylerden farklıdır. Aynı zeka alanına sahip olsalar bile üstün yetenekli bireyler birbirlerinden farklı öğrenme stiline, farklı öğrenme hızına, farklı ilgi ve isteklere sahip olabilirler. Bu nedenle kendi doğasına uygun farklılaştırılmış bir eğitime ihtiyaç duymaktadırlar. Çalışmada öncelikle görsel sanatlar alanında üstün yetenekli bireylerin tanınmasına yönelik ölçütler açıklanmıştır. Kendine özgü bir yapısı olan görsel sanatlarda üstün yetenekli bireyleri tespit edecek standart ölçme araçları geliştirilememektedir. Bu nedenle görsel sanatlarda üstün yetenekli bireyler sanatçı ve sanat eğitimcilerin öznel fikirlerine bağlı kalarak tespit edilmeye çalışılmaktadır. Literatür incelendiğinde görsel sanatlarda üstün yetenek göstergesi olarak bireylerin Görsel Algı, yaratıcılık düzeyleri, resimsel tipleri, ilgi ve motivasyonları, çizgisel gelişim düzeyleri gibi birden fazla değişkenin yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmada görsel sanatlarda üstün yetenekli bireyleri tanılamada kullanılacak olan bu değişkenler açıklanmıştır. Ayrıca görsel sanatlarda üstün yetenekli bireylere yönelik niçin farklılaştırılmış öğretim uygulamalarının olması gerektiği tartışılmış ve farklılaştırılmış görsel sanatlar tasarımları açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanat eğitimi, farklılaştırılmış görsel sanatlar, üstün yetenekliler

Makale Bilgisi:

Geliş: 12 Temmuz 2020

Düzeltilme: 14 Eylül 2020

Kabul: 21 Eylül 2020

Giriş

Sanatı bir zihin uğraşı olarak değil; bir el becerisi, bir disiplin olmaktan çok boş zaman uğraşı, öğrencilerin rahatlayacakları etkinlikler olarak gören, sanata yönelik bu dar bakış açıları yüzünden çoğu zaman ikinci planda kalmış, hak ettiği yeri alamamıştır. Oysa sanatsal yeteneğin genel zekaya olan katkısı göz ardı edilmiştir. Güçlü imgeler edinmek, zihinde bu imgeleri ayırıştırıp birleştirerek renk, doku, biçim, form, uzam gibi sanatsal öğelerle düşünmek ve nitelikli sonuçlara yönelik sorunlar çözmek zihinsel bir uğraştır (Kırıçoğlu, 1991: 9).

Sanatsal etkinlikler yoluyla birey çevresi ile yararlı bir etkileşim içerisine girer, estetik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ürünler ortaya koyar, onları yorumlama, eleştirme becerilerini geliştirerek başkalarını anlamının, başkaları tarafından anlaşılmanın mutluluğunu yaşayarak hayatı daha anlamlı daha renkli bir hale getirebilir (Buyurgan ve Buyurgan, 2012: 9). Sanat eğitimi duyguların dışı vurumu, yaratıcılığın ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi, sağlıklı kişilik eğitimi, görsel okuryazarlık ve kültürel okuryazarlığa kadar birçok önemli konu sanat eğitiminin geniş kapsamlı amaçları içerisinde yer alır (Kırıçoğlu, 2009: 10).

Sanat eğitimi hedef kitle olarak belli bir zümreye odaklanmaz. Ev hanımlarından üst düzey yöneticilere, çocuklardan zanaat erbabına, madde bağımlılarından üstün zekalı bireylere, kadar birçok gurubu içine alan yaygın bir faaliyet alanına sahiptir. Okul öncesinde çocuklar için bir iletişim, bir ifade ve eğlence aracıdır. Çocukların en fazla zevk aldıkları etkinliklerin başındadır sanatsal faaliyetler. Dolayısıyla çocukların sanat yoluyla eğitimlerinin de en önemli araçlarında biridir aynı zamanda. Sanat eğitimi zihinsel engelli bireylerin zihinsel ve sosyal gelişimlerinden kas gelişimlerine bu süreç içerisinde yaşadığı heyecana, kazandığı deneyim ve mutluluğa kadar onların çok yönlü ve bütüncül gelişmeleri için önemli bir yere sahiptir (Erim & Caferoğlu, 2012; Çağlayan, 2014).

Bu nedenle sanat yalnızca bu alanda yetenekli bireyler için değil herkes için gerekli bir kişilik eğitimidir. Sanat tarihsel süreç içerisinde karmaşık bir gelişime sahip olsa da kimi zaman seçkin, yüksek, resmi gibi nitelendirmelere sahip olsa da yaşlı, genç, çocuk, öğrenme güçlüğü çeken yada üstün zekalı her bireyin yaşam alanının bir parçası olmalıdır (Tansuğ, 1982). Çünkü sanat eğitimi, farklı bakış açıları geliştirebilen, algılama gücü yüksek, insan ve toplum değerlerine saygılı, estetik beğeniye sahip yaratıcı bireyler yetiştirilmesi açısından yeri doldurulamayacak bir öneme sahiptir (Çağlayan, 2014).

Görsel Sanatlarda Üstün Yetenekli Bireylerin Özellikleri

Yapılan çalışmalar görsel sanatlarda üstün yetenekli bireylerin çeşitli ortak özelliklere sahip olduğunu göstermiştir. Ancak, bu özelliklerin her birinde aynı düzeyde ortaya çıkamayacağı ve çoğunun deneyimlerine bağlı olarak farklılaşabileceği dikkate alınmalıdır.

Görsel sanatlarda üstün yetenekli bireyler yüksek bir hayal gücüne ve akıcı bir ifade becerisine sahiptirler. Hareket, uzay, renk, ritim gibi belli alanlarda çok keskin duyarlılığa sahiptirler. Algılama, düşünme ve hissetmede bir bütünlük gösterirler. Fark edilir bir hayal gücüne sahiptirler (Foeken, 2005; Codd, 2004).

Bunun yanı sıra sanatsal faaliyetlere genellikle erken başlarlar, diğer bireylere göre daha fazla ilgilidirler ve hızlı bir biçimde çizgisel gelişim basamaklarını atlarlar. Görsel ve kavramsal akıcılık onların önemli bir özellikleridir. Bir sanatçı davranışına en yakın olan özellikler sahiptirler. Geçmiş bilgilerini yeni bir bağlamda kullanabilirler. Sanatın renk, çizgi, mekan, boşluk, hareket gibi sanatın elemanlarına diğerlerine göre hassasiyetle ele alırlar. Ayrıntılarla oldukça ilgilidirler ve diğer bireylere göre sanat alanında daha yaratıcıdır (Foeken, 2005; Codd, 2004).

Medya ile keşfetme ve deneyimleme eğilimi ise akranlarına göre daha yüksektir ve akranlarından daha nitelikli ürünler ortaya çıkarabilirler. Doğaçlama karalamalar, çizgi ve şekillerin etkileri onların favori etkinliklerindedir. İcat etme, tasvir etme ve anlam yüklemeye bu yeteneklerini kullanır. Görsel sanatlarda üstün yetenekliler, dünyayı bu yetenekleri kapsamında gözlemlerler. Uzay, renk, görünmeyen boyut ve dokuların farkında olurlar (Foeken, 2005, Codd, 2004).

Görsel Sanatlarda Üstün Yetenekli Bireylerin Tanınması

Görsel sanatlar alanında üstün yetenekli bireylerin eğitimi konusunda ortaya çıkan ilk problem üstün yetenek sergileyenlerin tanınmasıdır. Görsel sanatlar alanında üstün yetenekli birey yüksek performansa sahip olan, profesyonel nitelikli kişiler tarafından tespit edilmelidir. Ancak ne "yüksek performans" ne de "nitelikli kişiler" açık bir şekilde tanımlanamamaktadır (Codd, 2004). Bu yüzden standardize edilmiş ölçümler geliştirmek oldukça güçtür. Bunun

bir yansıması olarak üstün yetenekli bireyler sanatçı ve sanat eğitimcilerin öznel fikirlerine bağlı kalarak tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Görsel sanatlar alanında üstün yetenekli bireylerin tanınmasında bireyin performans ve ürünleri, öğrenci özellikleri, yaratıcılığı, görsel algı düzeyi, bilişsel yeteneği, ilgi ve motivasyonu gibi farklı boyutların göz önünde bulundurulabilir (Zimmerman, 1997). Bu bölümde sanatta üstün yetenekli bireylerin tanınmasında öne çıkan kavramlara değinilmiştir.

Görsel Algı

Sanat eğitiminin en önemli ve başlangıç noktalarından biridir. Görsel algı bir nesnenin görsel özelliklerinin fark edilmesi, figür fon ayrıntısının algılanması sürecidir (Tuna, 2005: 64). Algılama; bilişsel bir süreç olup, göze kulağa ve diğer alıcılara gelen uyarıcılara anlam verilip yorumlanması olarak tanımlanabilir. Algılama sürecinde beyin duyu organlarından gelen toplumsal, kültürel etkenleri, geçmiş öğrenmeleri, değer yargıları, gereksinimleri ve deneyimleri de katarak değerlendirir. Görsel algı duyuşsal ve zihinsel süreçlerden gelen görsel öğelerin tanımlanması, algılanması ve işlenmesi sürecidir (Akaroğlu ve Dereli, 2012) ve tüm duyuların etkileşimi ile gerçekleşir. Ancak, görsel algılama diğer algılamalar arasında en etkili ve en güçlü olanıdır. Göz; renk, ışık, konum, boyut, hareket, perspektif gibi çeşitli görsel elemanları algılamayı sağlayan bir organdır ve görsel algı beyinin gördüğünü kavrama yeteneğidir (Çukur & Delice, 2011).

Kişinin doğuştan getirdiği algısal yeteneği öğrenme ve deneyimleri ile geliştirilebilir. Sanat eserini oluşturan tüm elemanların bilinçli bir biçimde kullanılması görsel algının gelişmesinde çok önemlidir. Görsel algılama ile birey bir nesnenin ya da doğadaki varlıkların niteliklerine odaklanır. Böylece; Neyi?, Nasıl? ve Hangi özelliklerin? göz önünde bulundurulacağı öğrenilir. (Artut, 2009: 180).

Sanatsal Yaratıcılık

Görsel sanatlar alanında üstün yetenekliliğin en önemli göstergelerinden biri de sanatsal yaratıcılıktır. Yaratıcılığın en önemli bileşeni ise yüksek hayal gücüdür. Yaratıcılık bir sonuç ise hayal gücü bireyi bu sonuca ulaştıran başlangıçtır (Kırıçoğlu, 2014: 18). Ayrıca merak, araştırma yapmak, cesaret, yeni deneyimlere açık olmak, bilinenin dışına çıkmak gibi genel nitelikler de yaratıcı gücün ortaya çıkmasını destekleyen olumlu kişisel özelliklerdir (Buyurgan ve Buyurgan, 2012: 16).

Yaratıcı bireyler *duyarlılık, akıcılık, esneklik, özgünlük, çözümlenme, birleştirme, yeniden tanımlama ve tutarlı, uyumlu düzenleme* niteliklerine sahiptirler. Yaratıcı birey bir olay ya da bir durum karşısında çok fazla duyarlıdır. Hızlı ve akıcı bir hayal gücü ile karşılaştığı durumları birbirine bağlayabilir. İçerden ya da dışarıdan karşılaştığı yeni gelişmelere, değişik durumlar arasında esnekliği sayesinde geçişler yapabilir. Eşsiz, geleneklere uymayan, alışılmadık, sadece kendine özgü fikir ve ürünlere sahiptir. Bütünden ayrıntıya inerek soyutlama, çözme gücüne sahiptir. Çeşitli parçaları yeni ve anlamlı bir tavırla birleştirebilir. Nesnelerin işlevini değiştirerek onları yeniden kullanır. Tüm parçaları lüzumsuz parçalarla uyumlu bir şekilde ilişkilendirerek düzenleme yeteneğine sahiptir (Lowenfeld & Brittain, 1965'den akt. Tuna, 2005: 57).

Yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesi görsel sanatlar eğitimin vazgeçilmez amaçlarından biridir. *Çünkü sanatı meydana getiren çizgi, renk, doku, şekil, boşluk gibi unsurlar birbirleri ile düzen, denge, tekrar, birlik gibi ilkeler göz önünde bulundurularak sonsuz bir ilişki ile yan yana gelirler.* Bu öğeleri, sınırları zorlayarak farklı bir biçimde kullanmak, olaya herkesten farklı yaklaşmak, sorunu çözen yeni yollar keşfederek yaratıcılığa katkı sağlayacak müthiş bir çalışma alanı oluşturur (Kırıçoğlu, 2014: 16).

Yaratıcı sanatsal etkinlikler bireyin bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimini destekler. Bireyin kendini rahat bir biçimde ifade etmesini zaman ve mekanın dışında düşünmesini sağlar. Bir etkinlik esnasında boyama yapma, hamuru yoğuma, kesme, katlama, birleştirme, her türlü artık malzemeyi yan yana getirerek aralarında ilişki kurma gibi farklı çalışmalar gerçekleştirilir. Bu faaliyetler sonunda ortaya çıkan ürün bireyin estetik duyarlılığını ve hayal gücünü yansıtır (Bayındır, 2013: 66).

Bu süreçte öğretmenlere düşen en temel görev açık uçlu ve farklı soru ve problemlerle öğrencinin düşünme gücü zorlanmalıdır. Bu problemlerin çözümünü aramak imgelerle düşünmeyi ve yaratmayı gerektirir (Üstündağ, 2014, 71). Bu doğrultuda öğrenciye merak, motivasyon ve araştırma yapma duygularını destekleyen ortamlar sunulmalıdır. Bireysel farklılıklar göz önüne alınarak her öğrenci kendi ilgi, yetenek, öğrenme stili ve öğrenme hızına göre değerlendirilmelidir. Ayrıca öğrencilerde salt uygulama yerine, *uygulama ile birlikte estetik, sanat eleştirisi ve sanat tarihi* ile kültürel okuryazarlıklarının artırılması hedeflenmelidir (Buyurgan ve Buyurgan, 2012: 21).

Çocukluktan Gençliğe Çizgisel Gelişim Basamaklar

Çizgisel gelişim süreci, bireyin görsel yeteneğine dair en önemli göstergelerden biridir. Bireyin çizgisel gelişimi; bilişsel, fiziksel, sosyal, dil ve ahlak gelişimi gibi sürekli ve sistematik bir süreç içinde meydana gelir. Çocuk bulunduğu çizgisel gelişim basamağı onun sahip olduğu yetenek hakkında fikir sahibi olmamızda etken olabilir. Yaşının üzerinde çizgisel gelişim özellikleri sergileyen çocukların yüksek bir algı ve üstün bir sanatsal yeteneğe sahip olduğu varsayılabilir.

Doğal bir gelişim süreci içerisinde ilerleyen bu süreç gelişim çocuğun toplumsal, zihinsel, bedensel, ruhsal ve yaratıcı yaşantısının bir göstergesi olabilir. Dışardan gelen herhangi bir müdahale bu sürecin doğal akışını engellemektedir. Lowenfeld ve Britten'e (1965) göre çizgisel gelişim aşamaları şöyledir (akt. Kırıçoğlu, 1991: 81).

Karalama Evresi (2-4 Yaş):

İlk kez kalemle tanışan çocuk için kalemin yüzey üzerine bıraktığı izler onu şaşırtmakta, heyecanlandırmakta ve mutlu etmektedir. İnce kas gelişimini tamamlamadığı için bilinçsiz başlayan bu karalamalar zamanla anlamlı hale gelerek "mandala" şeklini alır (Buyurgan ve Buyurgan, 2012: 44; Abacı, 2005: 44). Kas gelişimi ve çevresiyle olan iletişiminin gelişmesi ile ilk anlamlı şekiller olan bu mandalalar zamanla insan figürüne ve diğer nesnelere dönüşür. Son derece özgür bir renk anlayışına sahiptir içinden geldiği gibi dikkat ve ilgisini çeken canlı parlak renkleri tercih eder (Abacı, 2005, 46).

Şema Öncesi Evre (4-7 Yaş):

Bu dönemde çocukların çevresi ile olan ilişkisinin niteliği çalışmalarına da yansımaktadır. Çevrelerinde çok fazla yeni şema ile karşılaşmalarına rağmen çizmek istedikleri nesne ya da kavramlarla düşünceleri arasında ilişki kurmayı beceremezler. Bu nedenle öznel bir yaklaşım ile kendilerine özgü nesne ve kavramlar yaratmaktadırlar. Karşısında çizmek istediği ağaç aslında zihnindeki ağaç şemasından ibarettir. Resimlerinde görülen nesne ve figürler birbirleriyle olan ilişkileri dikkate alınmadan çizilir. Bir resimde attan büyük kelebek, evden büyük insan çizilebilir (Kırıçoğlu, 1991: 89; Artut, 2009: 243; Abacı, 2005: 46). Karalama evresinde gördüğümüz renk seçimindeki özgür tavır yavaş yavaş değişmekte sürekli karşılaştığı nesnelere gerçek rengine sadık kalarak boyamaktadır. Fakat kendi çevresine uzak olan nesnelere için hayal gücüne başvurmaktadır (Abacı, 2005: 47).

Şematik Evre (7-9 Yaş):

Bu evrede okul hayatının da başlamasıyla erken kalkan, ders çalışan, ödev yapan kendi sorumlulukları olan bir birey olarak toplumun gerçek bir parçasıdır. Yaşadıklarını gerçekçi anlatmak ister (Buyurgan ve Buyurgan, 2012: 53; Artut, 2009: 248). Sadece resimlerinde değil konuşma, yazma oyun oynama gibi davranışlarında da bu gerçeklik sezilir (Kırıçoğlu, 1991: 96). Resimlerinde önemli olduğunu düşündüğü daha büyük gösterir. Nesnelere gerçek renklerini kullanmaya özen gösterir (Abacı, 2005: 49). Mekan kavramı gelişmiştir. Figürler tasarlanan mekanlarla özdeşleşmiştir. Resmi yatay olarak ikiye bölen yer çizgisi sıkça görülmektedir (Artut, 2009: 250). Bu dönemde öğrencilerde resim yapamama endişesi görülür. Bu nedenle resimlerinde sık sık yazıya başvurarak bu endişeyi gidermeye çalışırlar.

Ergenlik Öncesi (Gerçeklik) Evre (9-11 Yaş):

Bu evrede öğrencide bedensel, psikolojik ve zihinsel değişmelerin başladığı bir dönemdir. Bu dönemden itibaren resimlerine realist bir anlayış hakim olur. Katı gerçekçi yansımalar belirgin bir biçimde görülür. Mekan anlayışı gelişmiştir, her şeyi yerli yerine anlam ve amacına uygun olarak resmetmeye özen gösterir. Fakat üçüncü boyutu yakalama konusunda yeterince başarılı değildir. Yakında olanı büyük uzaktakini küçük çizerek perspektif konusundaki ilk ipuçlarını vermiştir (Abacı, 2005: 51; Artut, 2009: 251). Konu seçiminde cinsiyet, ilgi ve istekler etkilidir. Kızlar, moda, dekoratif süslemeler, kadın yüzleri ve kıyafetleri, çiçekler romantik resimler çizerken; erkekler, uçak, otomobil, dağcılık, avcılık ve macera resimleri yapmaktan hoşlanırlar (Artut, 2009: 251).

Mantık Evresi (11-13 Yaş):

Bu evrede de çocuğun gerçeği yansıtmaya isteği devam eder. Çizgilerinde kendine özgü anlatım yolları arar. Karşılaştığı tikanıklıklar karşısında kendine özgü çıkış yolları bulanlar genelde yetenekli çocuklardır. Bu evrede perspektif sorunu tam olarak çözülmüştür. Renk ilişkileri, mekanın düzenlenmesi, ışık gölge ve hareket tam olarak yansıtılmamaktadır. Gerekli sanatsal bilgilendirme ve görsel kaynakların yardımı ile etkin öğrenme sağlanmalıdır. Bu dönemde her öğrencinin kendi karakteristik yapısı doğrultusunda eğitim verilmelidir. (Buyurgan & Buyurgan, 2012: 57; Artut, 2009: 251).

Ergenlik Evresi (13 Yaş ve Sonrası)

Bu evrede sosyal etkileşimin artması ile yaşadıklarını yorumlama değerlendirme kabiliyetine sahiptir. Kendi beğenilerini düşünce dünyasını oluşturur. Karşılaştığı resimlere eleştiriler getirebilir. Düşünsel anlamdaki bu değişimler

çalışmalarına da yansır (Buyurgan & Buyurgan, 2012; Artut, 2009). Bir önceki dönemde görülen realist anlayış gelişerek devam eder. Işık-gölge ve oran-orantı konuları üzerinde dikkatli durur. İki boyutlu anlatımdan üç boyutlu anlatıma geçer. Üç boyutluluk hissini yakalamıştır. Perspektifi daha ayrıntılı bir biçimde uygulayabilir. Figürlerde hareket anını yakalayabilir. Renkleri gerçeğe uygun kullanır. Farklı renk düzenlemeleri kurgulayıp uygulayabilir (Artut, 2009: 254; Abacı, 2005).

Resimlerinde Görülen Belirleyici Özelliklere Göre Çocuk Tipleri

Sanat eğitimciler ve psikologlar yaptıkları incelemelerle çocuk resimlerini oluşturma biçimleri ve çeşitli ortak özellikleri doğrultusunda inceleyerek gruplara ayırmışlardır. Bunlar görücü, yapıcı (inşacı) ve karışık tip olarak sınıflandırılmaktadır.

Görücü Tip

Görücü tipler konuya yönelik bütüncül bir bakış açısına sahiptirler. Resmin kenar çizgilerini önceden belirlerler. Araştırma çizgilerine ihtiyaç duymadan tek bir kontur çizgisiyle resmi tamamlayabilirler. Örneğin bir insan figürü çizerken kol, bacak ve gövdeleri bir bütün olarak alır ve ayrıntısız çizerler. Özellikle iki boyutlu ve renkli çalışmalarda daha başarılıdırlar (Artut, 2009: 257).

Yapıcı (inşacı) Tip

Görücü tiplerin aksine daha detaycıdırlar. Figürleri ve nesnelere oluşturan her bir parçayı bağımsız düşünerek parçalar arasında ilişkiler kurarak resmi oluştururlar. Bu özelliklerinden dolayı "inşacı" olarak adlandırılırlar. Örneğin bir figür çizerken baş, gövde, kollar ve bacakları ayrı düşünür birbirleri arasındaki ilişki kurarak inşa ederek bütünü oluşturur. Özellikle üç boyutlu çalışmalarda daha yaratıcı ve başarılıdırlar (Artut, 2009: 258; Buyurgan & Buyurgan, 2012: 41).

Karışık Tip

Hem görücü hem de yapıcı tipteki çocukların özelliklerini gösterirler. Daha çok lekeci, üç boyutlu, figüratif çalışmalarda başarılı olurlar. Hem iki boyutlu hem de üç boyutlu çalışmalarda istekli ve başarılıdırlar. Karışık tipler, görücü ve yapıcı tiplere oranla daha yaygındırlar (Artut, 2009: 258; Buyurgan & Buyurgan, 2012: 41).

Niçin Farklılaştırılmış Bir Eğitim?

İnsanlar fiziksel özellikleri bakımından olduğu gibi, bilişsel, duyuşsal, psikomotor ve ahlaki özellikleri bakımından da birbirlerinden farklıdırlar (Kurt ve Ekici: 2014). Her birey kendine özgü, biricik ve diğerlerinden farklıdır. Farklı öğrenme, algılama ve anlama kapasitesine sahiptir. Kimi sporda, kimi sanatta, kimi sözcükleri kullanmada, kimi de başkalarını mutlu etmede iyidir. Her bireyin bir diğerinden farklı olduğu bir dünyayı kabul etmek gerekiyor (Tomlinson, 2014). Yukarıdaki bilgilere de bakıldığında bireyler aynı zeka alanına sahip olsalar bile farklı öğrenme hızına, farklı öğrenme stiline, farklı ilgilere, farklı algı ve yaratıcılık özelliklerine sahip olabilirler. Tüm yönleriyle birbirlerinden farklı olan bireylerin tek tip öğrenme ile etkili bir eğitim almaları mümkün olmayabilir. Dolayısıyla eğitim öğretim ortamlarını öğrencilerin bireysel özelliklerinin dikkate alarak mümkün olduğu kadar farklılaştırmak gerekmektedir.

Hall (2002)'a göre farklılaştırılmış öğretim, öğrencileri ilgi, öğrenme stilleri, hazırbulunuşluk düzeylerini tanıma, aynı sınıftaki farklı özelliklere sahip öğrencilerin öğrenme sürecine dahil olmalarını sağlayarak bireysel başarıyı ve gelişimi en üst düzeye çıkarmaktır. Farklılaştırılmış öğretim, sınıf içinde öğrencilerin tamamı için destek ve uygun rekabet ortamı sağlamak için öğrencilerin hazırbulunuşlukları, ilgileri ve öğrenme stillerine uygun eğitim ortamında, etki, ürün, süreç, içerik ve duygularda yapılan bazı değişiklikleri içerir (Tomlinson, 2008:167; Avcı ve Yüksel, 2014:10).

Farklılaştırılmış öğretim, öğretmene öğrenci özelliklerine göre öğretimi çeşitlendirmek amacıyla geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Öğretmenler sınıftaki farklı öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir öğretim planı tasarlarlar (Avcı ve Yüksel, 2014).

Farklılaştırılmış bir sınıf, içeriğin öğrenilmesini, fikirlerin işlenip mantıklı hale gelmesini ve öğrencilerin daha etkin öğrenmesini sağlayacak şekilde ürün geliştirmesini yardımcı olacak farklı etkinlikler sağlar (Tomlinson, 2015). Farklılaştırılmış öğretimde öğretmenler müfredattan ziyade öğrencilerin buldukları seviyeleri dikkate alırlar. Öğretmenler öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alarak onlara farklı öğrenme modelleri sunar. Bunları gerçekleştirmek için de öğrencinin ilgi, yetenek, öğrenme stili, öğrenme hızlarını dikkate alarak öğretimi çeşitlendirir. Öğrencilerin birbirleriyle değil de kendileriyle yarışmasını sağlarlar (Tomlinson, 2014).

Farklaştırılmış Görsel Sanatlar Eğitimi

Sanat eseri tamamen bireyin kendine ait duygu, düşünce ve yaşantısından kaynağını alır. Sanat, bilgilendirici, bilinçlendirici, eğitici, yönetici, arındırıcı işlevleriyle eğitimin geniş kapsamlı konuları arasında yer alır. Bu bağlamda sanat ve kültür eğitimi salt sanatsal değerlerin ve ilkelerin değil, bireysel, kültürel, toplumsal tarihsel bütün değerlerin sorgulanmasında, öğretilmesinde etkin bir eğitim öğretim alanıdır (Kırısoğlu, 2014).

Üstün yetenekli bireyler sahip oldukları bilişsel, duyuşsal ve gelişimsel özelliklerinden kaynaklanan farklılıklardan dolayı farklılaştırılmış bir sanat eğitimine ihtiyaç duymaktadırlar (Kanlı, 2011). Farklaştırılmış ve zenginleştirilmiş görsel sanatlar öğretim programı ile üstün yetenekli bireylerin kendi doğalarına uygun eğitim almaları sağlanabilir. Sanat eğitiminin kendilerine sunduğu fırsatlardan üst düzeyde yararlanabilirler. Farklaştırılmış öğretim ile sanatsal yaratıcılıkları artabilir.

Genel eğitimin önemli parçalarından olan sanat eğitimi bir çok ülkede üstün zekalı ve yetenekli bireylerin de eğitimlerinin bir parçasıdır. Bireyin yeteneklerinin biçimlendiği, yaşam felsefesi oluşturduğu, düşünce yapısının farklılaştığı ve zenginleştiği ortamlardan biri de sanat ortamları, sanatsal alanlardır (Malkoç, 2004). Sanat eğitimi öğrencilere bilişsel, duyuşsal ve pikomotor alanda sağladığı faydalar ile bireyselliği geliştirmekte ve diğer zeka/yetenek alanlarının da gelişimine olumlu katkı sağlamaktadır (Robinson, Shore ve Eneresen, 2014: 194).

Sanat etkinlikleri arasında güzel yazı, yaratıcı yazım, çizim, seramik, dans, drama, türkü söyleme, org ve piyano çalma, müzik besteleme, hikaye anlatma, tasarım ve kukla gösterisi gibi birçok farklı alan ve etkinlik yer almaktadır. Bu etkinliklerin öğrencilerin yaratıcılıklarını artırdığını, yeni deneyimlere açık hale geldikleri, okuma düzeylerinin arttığı, okul performansına ilişkin diğer alanlarda öz düzenlemenin yükseldiği, standart okuma ve matematik testlerindeki puanların arttığı gibi farklı etkilerinin olduğu tespit edilmiştir (Robinson, Shore ve Eneresen, 2014: 194).

Sanat konu, malzeme, teknik, üslup bakımından sınır tanımayan bir çalışma alanıdır. Boyalar, tutkallalar, taşlar, kil, ahşap, metal ya da malzemeler, su, asit, kumaş ya da ipler gibi her türlü malzemeyi çok farklı tekniklerle yan yana getirerek görsel bir düzen oluşturmak mümkündür. Sınırsız bir çalışma alanında öğrencilere sınır getirmek onları tek tipleştirerek bir kalıba girmelerine neden olabilir. Örneğin bir resim çalışmasında çalışmanın ebatlarına sınır getirmek, öğrenme hızlarını dikkate almadan çalışmayı teslim etme süresi belirlemek, öğrencinin malzemeye yatkınlığını düşünmeden malzeme sınırı getirmek, öğrenme stillerini dikkate almadan çalışma alanı belirlemek şeklindeki yaklaşımlar öğrencileri sanatsal çalışmadan soğutabilir, etkili ürünlerin ortaya çıkmasını engelleyebilir.

Ayrıca sanat disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Fen bilimlerinden sosyal bilimlere sağlıktan eğitime kadar birçok disiplini içinde barındıran bir alandır. Bu nedenle sanat, çoklu zeka alanlarını da düşündüğümüzde sadece bu alanda yetenekli bireylere değil bütün zeka alanına sahip kişilerin çok kolay çalışma alanı bulacağı bir disiplindir. Sanatçı, desenini oluştururken bir matematikçi; doğadan boyalarını elde ederken bir dağa bilimci; farklı malzemeleri birleştirirken bir kimyacı; icra edenin ve alıcının huzur bulmasını sağlayan bir sanat terapisti; geçmişin ve kültürün belgeleri olarak bir tarihçi; çevreyi güzelleştiren bir mühendistir. Sanat, sınırsız malzemenin sınır tanımayan alanlarda ve sınırsız uygulama yöntemleriyle meydana gelmektedir. Böylesine geniş bir alandan her öğrenci kendi payına düşen bir çalışma alanı bulabilir. Bu özellikleriyle sanat eğitimi çok yönlü farklılaştırılarak her bireye ulaşma imkanı sunabilecek çok özel bir alandır.

Sonuç ve Öneriler

Sanatsal etkinlikler, güçlü imgeler edinmek, zihinde bu imgeleri ayrıştırıp birleştirerek renk, doku, biçim, form, uzam gibi sanatsal öğelerle düşünmek ve nitelikli sonuçlara yönelik sorunlar çözmek zihinsel bir uğraştır. Bu etkinlikler yoluyla birey, çevresi ile yararlı bir etkileşim içerisine girer, estetik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ürünler ortaya koyar, onları yorumlama, eleştirme becerilerini geliştirerek başkalarını anlamının, başkaları tarafından anlaşılmanın mutluluğunu yaşayarak hayatı daha anlamlı daha renkli bir hale getirebilir. Sanat eğitimi, duyguların dışa vurumu, yaratıcılığın ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi, sağlıklı kişilik eğitimi, görsel okuryazarlık ve kültürel okuryazarlığa kadar birçok önemli konuyu kapsar.

Sanatta üstün yetenekli bireylerin tanımlanmasında bireyin performansı, ürünü, öğrenci özellikleri, görsel algısı, yaratıcılık düzeyi ve motivasyonu gibi çok çeşitli kavramların öne çıktığı görülmektedir. Bunlardan görsel algı; duyuşsal ve zihinsel süreçlerden gelen görsel öğelerin tanımlanması, algılanması ve işlenmesi sürecidir. Algısal deneyimler yaratıcı süreçlerin bir parçasıdır. Sanatsal yaratma süreci imgelerle düşünmeyi gerektirir. Algılamının bir sonucu olarak imgeler de sanatçının zihninde öncelikle dış dünya yoluyla oluşurlar. Böylece sanat eserinde gerçekten nesnel olarak elde edilmiş zihinsel, duyuşsal ve görsel izlenim öğeleri yer alır.

Eğitimin vazgeçilmez amaçlarından biri olan yaratıcılık neredeyse sanat eğitimiyle özdeşleşmiş bir kavramdır. Çünkü sanatı meydana getiren çizgi, renk, doku, şekil, boşluk gibi unsurlar birbirleri ile düzen, denge, tekrar, birlik gibi

ilkeler göz önünde bulundurularak sonsuz bir ilişki ile yan yana gelirler. Bu öğeleri, sınırları zorlayarak farklı bir biçimde kullanmak, olaya herkesten farklı yaklaşmak, sorunu çözen yeni yollar keşfederek yaratıcılığa katkı sağlayacak bir çalışma alanı oluşturur.

Bireyin görsel yeteneğine dair en önemli göstergelerden biride çizgisel gelişim aşamalarıdır. Çizgisel gelişim aşamaları karalama dönemi, şema öncesi dönem, şematik dönem, ergenlik öncesi dönem, mantık çağı, ergenlik krizi olarak sıralanabilir.

Üstün yetenekli bireyler normal bireylere göre daha yüksek bir hayal gücüne ve akıcı bir anlatıma sahiptirler. Sanatsal faaliyetlere daha erken başlarlar ve sanat onların yaşamlarının merkezindedir. Akranlarına göre sanatsal gelişim basamaklarını daha hızlı atarlar. Bu nedenle sanat eğitiminin kendilerine sunduğu fırsatlardan üst düzeyde yararlanabilmeleri için kendi doğalarına uygun farklılaştırılmış ve zenginleştirilmiş bir öğretim programına ihtiyaç duyarlar. Güzel yazı, yaratıcı çizim, seramik, tasarım ve kukla gösterisi gibi birçok farklı etkinlikler farklılaştırılmış bir eğitim kapsamında başvurulabilecek etkinliklere örnek olabilir.

Aileler ve Öğretmenler İçin Öneriler

Özel donanımlara sahip üstün yetenekli öğrencilerin bu farklılıkları önemli bir avantaj olsa da kimi zaman bu farklılık dezavantaja dönüşmektedir. Kendisinin ve başkalarının kendisinden beklentileri yeterince fazla olması beraberinde birçok sorunu da doğurmaktadır. Mükemmel olma eğilimi, yetişkinlerin beklentileri, aşırı duyarlılık, yabancılaşma, sağlıksız çevre koşulları, rol çatışmaları, eş zamanlı olmayan gelişim onların yaşadıkları başlıca problemlerin kaynaklarıdır (Levent, 2014: 61). Bu nedenle üstün yetenekli bireylerin kapasitelerini en üst düzeye çıkarabilmeleri için aileleri ve öğretmenlerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Lowonfeld (Lowonfeld, 1965, akt Foeken, 2005) görsel sanatlarda üstün yetenekli bireylerin eğitimi konusunda aileleri ve öğretmenlerine yönelik şöyle tavsiyelerde bulunmuştur:

1. Çocuğunuzun sanatını onun kişiliğinin bir göstergesi olarak düşünün.
2. Yalnızca ürüne değil sürece de odaklanın.
3. Çocuğunuzun tüm çalışmalarıyla aynı hassasiyetle ilgilenin, yalnızca güzel olanlarla değil.
4. Başkalarının çalışmalarına saygı göstermeyi öğretin.
5. Hatalarını düzeltmeyin.
6. Onu rekabete teşvik etmeyin.
7. Çocuğunuza yeteneğini ve performansını sergileyebileceği uygun alanlar ve malzemeler sağlayın
8. Onu sanat eğitimi veren bir eğitim kurumuna gönderin.
9. Ona nasıl resim yapılacağını göstermeyin

Kaynaklar

- Abacı, O. (2005). Çocuğun Sanatsal Gelişimi, Vedat Özsoy (Ed.) *İlköğretim Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Ankara: GÖRSED Yayınları.
- Akaroğlu, E.G., Dereli, E. (2012). Okul Öncesi Çocukların Görsel Algı Eğitimlerine Yönelik Geliştirilmiş Eğitici Oyuncakların Çocukların Görsel Algılarına Etkisi, *Jornual of World of Turkish*, 4(1), 201-222.
- Artut, K. (2009). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Avcı, S., Yüksel, A. (2014). *Farklılaştırılmış Öğretim Teori ve Uygulama*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bakioğlu, A., Levent, F. (2013). Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Türkiye İçin Öneriler. *Üstün Yetenekli Eğitimi araştırmaları Dergisi*, 1(1), 31-44.
- Bayındır, N. (2013). *Çocuklarda Yaratıcılık ve Geliştirilmesi*, Ankara: Eğiten Kitap.
- Buyurgan, S., Buyurgan, U. (2012). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Chen, W.R. (2011). *Differentiation in the Art Education: Exploring Two Art Teachers' Responsive Pedegogy in an Elementary School in Taiwan*. Doktora Tezi, Elementary Education in the Graduate College of the University of Illinois at Urbana-Champaign. Urbana.

- Clark, G.A., Zimmerman, E. (1997). *Project Arts: Programs for Ethnically Diverse, Economically Disadvantaged, High Ability, Visual Arts Students in Rural Communities*. Indiana university, Department of Education.
- Cood, M. Recognizing the child gifted and talented in visual art, <http://www.growminds.com/TheArts/GTinArt.htm>, Erişim Tarihi: 28.04.2015
- Çağlayan, N. (2014). Zihinsel Engelli Bireylerin Eğitiminde Görsel Sanatlar Dersinin Yeri ve Önemi, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 91-101.
- Çalıköğlü, B. S. (2014). *Üstün Zekalı ve Yetenekli Öğrencilerde Derinlik ve Karmaşıklıkla Göre Farklaştırılmış Fen Öğretiminin Başarı Bilimsel Süreç Becerileri ve Tutuma Etkisi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çukur, D., Delice, E.G. (2011). Erken Çocukluk Döneminde Görsel Algı Gelişimine Uygun Mekan Tasarımı, *Aile ve Toplum*, 7(24), 25-36.
- Dağlıoğlu, H.E. (2004). *Okul Öncesi Çağlardaki Üstün Yetenekli Bireylerin Eğitimi*. I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Erim, G., Caferoğlu, M. (2012). Görsel Sanatlar Eğitimi Dersinin Zihinsel Engelli Çocuklara Katkısının Özel Eğitim Öğretmenlerinin Görüşleriyle Belirlenmesi, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 321-342.
- Foeken, W. (2015). Identifying artistically gifted children, http://www.artisticnetwork.net/arts/260/identifying_artistically_gifted_children.html, Erişim Tarihi: 28.04.2015
- Hall, T. (2002). Differentiated Instruction, Effective Classroom Practices Report, U.S.: National Center on Accessing the General Curriculum
- Kanlı, E. (2011). Üstün Zekalı ve Yetenekli Bireylerin Alan eğitiminde Hızlandırma, *Hasan Ali Yücel Eğitim fakültesi Dergisi*, 16(2011-2), 85-104.
- Karaduman, G.B. (2012). *İlköğretim 5. Sınıf Üstün Yetenekli Öğrenciler İçin Farklaştırılmış Geometri Öğretiminin Yaratıcı Düşünme uzamsal Yetenek Düzeyi ve Erişime Etkisi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kırıçoğlu, O.T. (2009). *Sanat Kültür Yaratıcılık Görsel Sanatlar ve Kültür Eğitimi-Öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Kırıçoğlu, O.T. (2014). *Sanat Bir Serüven*, Ankara: Pegem Akademi
- Kırıçoğlu, O.Y. (1991). *Sanatta Eğitim Görmek Anlamak Yaratmak*, Ankara: Demircioğlu Matbaacılık.
- Kök, B. (2012). *Üstün Zekalı ve Yetenekli Öğrencilerde Farklaştırılmış Geometri Öğretiminin Yaratıcılığa Uzamsal yeteneğe ve Başarıya Etkisi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kurt, H., Ekici, G. (2013), Bireysel Farklılıklar ve Öğretime Yansmaları, Ekici, G. Güven, M. (ed), *Yeni Öğrenme Öğretme Yaklaşımları ve Uygulama Örnekleri*, Ankara: Pegem Akademi.
- Levent, F. (2014). *Üstün yetenekli Çocukları Anlamak*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Malkoç, T. (2004). *Üstün Yetenekli Çocuklar ve Müzik Eğitimi*. I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Robinson, A., Shore, B.M., Enersen, D.L. (2014). *Üstün Zekalılar Eğitiminde En İyi Uygulamalar Kanıt Temelli Bir Kılavuz* (Çev. Ed. Ü. Oğurlu, F. Kaya), Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Sak, U. (2011). Üstün Yetenekliler Eğitim Programları Modeli (ÜYEP) ve Sosyal Gerçeği, *Eğitim ve Bilim*, 36(161), 213-229.
- San, İ. (1979). *Sanatsal Yaratma Çocukta Yaratıcılık*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Şahin, F. (2014). Yaratıcılık-Zeka İlişkisi: Yeni Deliller, *İlköğretim Online*, 13(4), 1516-1530
- Tansuğ, S. (1982). *Herkes İçin Sanat*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Tomlinson, C.A. (2008). Differentiated Instruction, J.A. Plucker & C.M. Callahan (Ed), *Critical Issues and Practices in Gifted Education*, Texas:Prufrock Press Inc.
- Tomlinson, C.A. (2014). *Öğrenci Gereksinimlerine Göre Farklaştırılmış Eğitim*, (Çev. Ed. T. Bayındır), İstanbul: Redhouse Eğitim Kitapları.
- Tomlinson, C.A. (2015). *Üstün Zekalı ve Yetenekli Öğrencilerin Bulunduğu Sınıflarda Karma Eğitim*. (Çev: Emir, S., Aksu, A.), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tuna, S. (2005). Yaratıcılık ve Görsel Algı, Vedat Özsoy (Ed.) *İlköğretim Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Ankara: GÖRSED Yayınları.
- Üstündağ, T. (2014). *Yaratıcılığa yolculuk*, Ankara: Pegem Akademi.
- Yaman, Y. (2014). *Beyin Temelli Fen Öğretiminin Üstün Zekalı ve Yetenekli Öğrencilerin Akademik Başarılarına Yaratıcılıklarına Eleştirel Düşüncelerine ve Tutumlarına Etkisi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuzer, H. (1995). *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

DIFFERENTIATED VISUAL ARTS EDUCATION FOR GIFTED INDIVIDUALS IN VISUAL ARTS

Fatih KARİP

ABSTRACT

This study focuses on the identification of gifted individuals in the field of Visual Arts and the differentiated visual arts teaching offered to these individuals. Gifted individuals are different from individuals with normal potential by nature. Even if they have the same intelligence area, gifted individuals may have different learning styles, different learning speeds, different interests and desires from each other. Therefore, they need an education that is differentiated according to their nature. In the study, firstly, the criteria for identifying gifted individuals in the field of visual arts were explained. Standard measurement tools that will detect gifted individuals in visual arts, which have a unique structure, cannot be developed. Therefore, gifted individuals in visual arts are tried to be identified by adhering to the subjective opinions of artists and art educators. When the literature is examined, it is seen that there are more than one variable such as visual perception, creativity levels, pictorial types, interests and motivations, and linear development levels of individuals as indicators of giftedness in visual arts. In this study, these variables that will be used in the identification of gifted individuals in visual arts are explained. In addition, why there should be differentiated teaching practices for gifted individuals in visual arts was discussed and differentiated visual arts designs were explained.

Keywords: Art Education, differentiated art education, gifted